

Nr 182

Av herr Nyman m. fl., om förstärkning av resurserna för den samhällsvetenskapliga forskningen.

(Lika lydande med motion nr 195 i Andra kammaren)

Den höga utvecklingstakten i dagens svenska samhälle och därav betingade investeringar på olika samhällssektorer behöver i varje läge och med fasthållande av de på lång sikt uppställda målen anpassas med hänsyn till planerad utveckling på andra områden och till samhällets totala disponibla resurser. Samhällsstrukturen blir alltmer komplicerad och nödvändigheten att få en helhetssyn därför allt större.

I samma mån som konkurrensen om samhällsresurserna hårdnat och kravet på rationaliseringsåtgärder och prioritering av insatserna ökat har behovet av en säkrare uppfattning om olika samhällsinstansers effekt och lönsamhet aktualiserats. Införandet av programbudgetering i statsförvaltningen har varit ett viktigt led i rationaliseringsarbetet.

Resursavvägningen är till stor del en politisk bedömningsfråga. Våra möjligheter är för närvarande ytterst begränsade till omfördelning av samhällsresurserna på ekonomiska grunder med hänsyn till att de är inbokade i förväg och att det ekonomiska läget de senaste åren icke medgivit några avsevärda anslagshöjningar, vilket i synnerhet utmärker årets budget. Det är här som långtidsplanering, långtidsprognoser etc. på sikt skulle kunna få effekt, vilket dock kräver avsevärt säkrare bedömningsunderlag än vi nu ofta får fram för en ekonomiskt försvarbar avvägning eller säkrare fördelning av resurserna. Ett säkrare bedömningsunderlag kräver samhällsforskning. Frågan är vilken roll samhällsforskningen spelar och kan spela för samhällsutvecklingen.

Det finns en växande insikt om att våra kunskaper om samhällsutvecklingens verkningar på ekonomi, individer och institutioner är alltför begränsade. Det blir allt nödvändigare att studera hur människorna upplever och anpassar sig till de tekniska och ekonomiska förändringarna, hur samhällsmiljön utvecklas såväl fysiskt som psykiskt för medborgarna. Den samhällsvetenskapliga forskningen kan här göra viktiga insatser.

Samhällsvetenskapens syfte är att skaffa kunskap om hur samhället fungerar, hur dess individer beter sig, men också hur institutioner kan förändras liksom individerna. En sådan forskning måste vara av betydelse

för samhällsplanerare på alla nivåer. Behovet av intensifierad och planmässig forskning har i olika sammanhang framhållits och bekräftats i riksdagen. Så framhölls i proposition nr 79/1963 beträffande socialhögskolorna att frågan om en förstärkning av den sociala forskningen är ett spörsmål av högsta vikt.

I motioner har folkpartiet under årens lopp upprepade gånger framhållit nödvändigheten av att några problemområden i samhället, framför allt utbildning, alkoholism, socialvård och kriminalitet, blir föremål för intensiv forskning. Vi anser att förutsättningarna för en fruktbar forskning i dessa centrala samhällsfrågor är minst lika goda i vårt land som i andra och att förutsättningarna i framtiden ökar genom den stora tillströmningen till högre utbildning. Vi är också medvetna om att samhällsproblemen icke kan behandlas som enbart specialproblem för en viss samhällssektor utan inom ramen för en total samhällsmodell. Av den anledningen är det så viktigt med en koordinering av samhällsvetenskaperna och de beslutande politiska instanserna samt de verkställande myndigheterna liksom att förutsättningarna för tvärvetenskaplig forskning blir så goda som möjligt.

Det råder en bristande balans mellan de resurser som i dag satsas på å ena sidan teknisk forskning och utveckling och å andra sidan samhällsvetenskaplig forskning. Våra kunskaper om den tekniska utvecklingens verkningar på samhälle och individ, och ännu mer hur den tekniska utvecklingen skall kunna ges en mera »miljö- och människovänlig» inriktning, är allvarligt begränsade. Exempel är atomenergins betydelse för internationell politik och ekonomi, verkningar av såväl den fysiska som psykiska miljön, verkningar på institutioner och opinionsbildning av datateknikens och massmediernas utveckling etc. Vi anser att satsningen på den tekniska forskningen och utvecklingen är riktig och att samhället borde försöka satsa än mer icke minst i sysselsättningskapande syfte, men att den samhällsvetenskapliga forskningen nu borde prioriteras för att återställa balansen.

Vi är medvetna om att behovet av en mer ingående samhällsvetenskaplig analys av den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och effektivitet är behövt och förutsätter att utredningen därom fortsätter.

Den samhällsvetenskapliga forskningen i vårt land har enligt rapporter från fem arbetsgrupper, tillsatta av forskningsberedningen, trots begränsade resurser kunnat ge resultat av stor betydelse för samhällsutvecklingen, vilket finns många exempel på. Det nämns den »Keynesianska revolutionen» på trettioalet inom nationalekonomin om värderingars och »fördomars» uppkomst inom sociologisk forskning, relationerna mellan individer inom psykologisk forskning. Utvecklingen inom den statistiska metodiken, nödvändig för det alltmer omfattande empiriska arbetet inom samhällsvetenskaperna under efterkrigstiden, är ett annat exempel. Databehandlingens utveckling och dess betydelse för informationsverksamhet och administra-

tion har i Sverige följts upp, liksom den forskning som ligger till grund för fysisk samhälls- och regionalplanering samt vidare den kraftiga utvecklingen inom nationalräkenskapsanalysen, av väsentlig betydelse för stabiliseringspolitik och tillväxtpolitik.

Över huvud taget har den samhällsvetenskapliga forskningen alltmer kommit att inriktas mot frågor som är föremål för politiska beslut och kan därför betraktas som en stödvetenskap just för det politiska samhällsarbetet. Det är därför viktigt att statsmakterna tillägnar sig det systematiska och operativa betraktelsesätt som går under beteckningar som mål—medelsanalys, system-, operations- eller cost—benefitanalys. Exempel på områden där sådana betraktelsesätt saknas är bostads-, skatte- och socialpolitiken.

Det är förvånansvärt att de stora reformer som genomförts ännu inte följts upp systematiskt med undersökningar av reformernas faktiska verkningar. Denna brist är särskilt anmärkningsvärd med tanke på det noggranna statliga utredningsarbete som i Sverige ofta föregår reformbeslut och med tanke på att det i dag finns en metodik för sådan uppföljning. Bostadspolitiken är här ett belysande exempel. En energisk insats av samhällsvetenskaplig forskning för att utvärdera verkningarna av politiska beslut är därför påkallad. Härigenom skulle man på kort tid erhålla varningssignaler och snabbt kunna anpassa politiken efter de vunna erfarenheterna (rullande prognoser). För att på ett enkelt sätt skapa förutsättningar för en sådan sannolikt högst lönsam forskning bör man, enligt arbetsgruppernas mening, vid viktiga reformbeslut avsätta medel för analys av beslutets faktiska resultat. Vi delar denna uppfattning.

Folkpartiets representanter har i enskilda motioner vid olika tillfällen fört fram yrkanden om behovet av ökad ekonomisk forskning och socialpolitisk forskning som underlag för uppföljning icke minst av socialreformerna men även för att få bättre underlag för att åstadkomma säkrare bedömningsunderlag för resursavvägningen inom den offentliga sektorn. Som exempel kan nämnas motionerna I: 634 och II: 782 år 1963 samt I: 9, II: 11, I: 238 och II: 316 år 1967.

En fördubbling av resurserna till den samhällsvetenskapliga forskningsverksamheten skulle vara väl motiverad med tanke på dess stora uppgifter och behov, som framgår klart av nämnda rapporter. Detta skulle innebära en höjning av statens totala forskningsutgifter på endast några få procent.

Statens råd för samhällsforskning har i sin petitaframställning framhållit att en ökad forskningsinsats är önskvärd för att de praktiska verkningarna av politiska beslut skall kunna verkställas. Rådet har föreslagit en ökning av anslaget för samhällsforskning för budgetåret 1969/70 med 5,6 milj. kr., men departementschefen har avsevärt reducerat dessa äskanden och förordar en uppräknig med 2,1 milj. kr.

Det vore för den fortsatta utbyggnaden värdefullt med en mera långsiktig planering, förslagsvis i form av en treårsplan för förstärkning av

resurserna för den samhällsvetenskapliga forskningen. Rådet för samhällsforskning skulle då mera långsiktigt kunna planera sitt arbete och prioritera olika forskningsuppgifter. Planen skulle också vara av stor betydelse för forskarrekyteringen.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att 1970 års riksdag föreläggs en plan för successiv förstärkning av resurserna för den samhällsvetenskapliga forskningen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att vid viktiga reformbeslut medel avsätts för analys av beslutets faktiska resultat.

Stockholm den 23 januari 1969

Sven Nyman (fp)

Stig Stefanson (fp)

Eric Peterson (fp)

Birger Lundström (fp)